

### The System of Implementing the Policies and Measures of the Jurist in the Armed Forces

Received: 2023/08/06

Accepted: 2023/10/09

**Mohammad Bazargani**<sup>\*</sup>**Seyed Mohsen Moradkhani**<sup>\*\*</sup>**Ali Seedi**<sup>\*\*\*</sup>**Mahmood Tashakori**<sup>\*\*\*\*</sup>

(97-126)

The complete and accurate implementation of the policies and measures of the Supreme Leader in the armed forces is one of the most fundamental issues that has occupied the minds of many commanders and officials. In fact, the problem of the research is what mechanisms and requirements of a regular and coherent tool (system) are necessary for the full realization of the policies and measures of the Islamic jurisprudence in the armed forces. In this regard, the current research is looking for a military design that can accurately and completely realize the policies of the guardian of Muslims in the armed forces. In terms of method, this research is a combination of qualitative and quantitative; The sampling method is purposeful and systematic, and a semi-structured interview tool was used to collect data, and data analysis was done through thematic analysis method using maxqda software, which resulted in about 641 basic propositions, 69 organized themes, and 8 comprehensive themes. Then the validity of the data obtained from the questionnaires was evaluated through SPSS software. In the end, it was concluded that the main components identified for the final model of the system, which are: correct understanding, functions, structure, process, implementation, and measuring the effectiveness of the system, strengths and weaknesses. With all relevant indicators, and all three subsystems with all its components have been decisively approved.

**Keywords:** System, Policies, Measures, Supreme Leader, Armed Forces.

---

\*. Assistant Professor, Department of Management, Faculty of Management and Planning, Imam Hossein University (AS), Tehran, Iran,

\*\* . Doctoral student of strategic cultural management, National Defense University, Tehran, Iran,

\*\*\* . Assistant Professor, Department of Management, Faculty of Management, Higher National Defense University, Tehran, Iran

\*\*\*\*. Assistant Professor, Department of Security, Imam Hassan Mojtabi University of Police Sciences, Tehran, Iran,



## نظام تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه در نیروهای مسلح

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۱۷

محمد بازگانی، سیدعلی مرادخانی\*\*،

علی سعیدی\*\*\*، محمود تشکری\*\*\*\*

(۹۷-۱۲۶)

### چکیده

تحقق کامل و دقیق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه در نیروهای مسلح، یکی از اساسی‌ترین موضوعاتی است که ذهن بسیاری از فرماندهان و مسئولین را به خود مشغول کرده است. در واقع مسئله پژوهش این است که چه سازوکارها و الزامات اجرایی منظم و منسجم (نظام) برای تحقق کامل سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه در نیروهای مسلح ضروری است. در این راستا پژوهش حاضر به دنبال طراحی نظامی است که بتواند سیاست‌های ولی امر مسلمین در نیروهای مسلح را به صورت دقیق و کامل محقق کند. این پژوهش از نظر روش، ترکیبی از کیفی و کمی است؛ روش نمونه‌گیری هدفمند و منظم است و برای گردآوری داده‌ها از ابزار مصاحبه نیمه ساختارمند استفاده شده است و تحلیل داده‌ها از طریق روش تحلیل مضمون با استفاده از نرم‌افزار maxqda صورت گرفت که حاصل آن حدود ۶۴ گزاره پایه، ۶۹ مضمون سازمان‌یافته و ۸ مضمون فراگیر شد. سپس اعتبار داده‌های به دست آمده از پرسشنامه‌ها، از طریق نرم‌افزار SPSS ارزیابی گشت. در نهایت این نتیجه حاصل شد که مؤلفه‌های اصلی شناسایی شده برای الگوی نهایی نظام که عبارت‌اند از: فهم درست، کارکردها، ساختار، فرایند، اجرا، واپایش اثربخشی نظام، قوت‌ها و ضعف‌ها. با تمام شاخص‌های مربوط، و هر سه زیرنظام با تمام اجزاء آن به طور قاطع مورد تأیید قرار گرفته است.

**واژگان کلیدی:** نظام، سیاست‌ها، تدابیر، ولی فقیه، نیروهای مسلح.

\*. استادیار گروه مدیریت، دانشکده مدیریت و برنامه ریزی، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران،

m.bazargani@yahoo.com

\*\* دانش‌آموخته دکتری مدیریت راهبردی فرهنگی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)،

seyedalimoradkhani@gmail.com

\*\*\* استادیار گروه مدیریت، دانشکده مدیریت، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران، saeedi@gmail.com

\*\*\*\* استادیار گروه امنیت، دانشگاه علوم انتظامی امام حسن مجتبی (ع)، تهران، ایران، m.tashakori@gmail.com

## مقدمه

سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه برگرفته از اندیشه سیاسی و مبانی دینی مکتب شیعه است. این مسئله را علمای شیعی تحت عنوان نظریه ولایت فقیه از زمان غیبت امام عصر علیه السلام کم‌وبیش مطرح کرده و در عصر حاضر امام خمینی رحمه الله با طرح بحث ولایت فقیه بازتولید نموده‌اند. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی مطابق قانون اساسی، فرماندهی کل قوا بر عهده ولی فقیه گذاشته شد تا علاوه بر رهبری جامعه، هدایت، مدیریت و فرماندهی کل نیروهای مسلح را نیز عهده‌دار باشد و از این طریق زمینه تحقق مطلوب‌های اساسی (اجرای مأموریت و تحقق رسالت) نیروهای مسلح حاصل گردد. اعمال مدیریت و فرماندهی در زمان حضور و حیات حضرت امام خمینی رحمه الله و همین‌طور بعد از ایشان در زمان آیت‌الله خامنه‌ای دامت‌تعالیه کاملاً مشهود است. بنابراین تدابیر معظم له در نیروهای مسلح برای همه فرماندهان و مسئولین، هم به لحاظ حاکم جامعه و هم به لحاظ فرمانده کل حجیت دارد و تلاش برای تحقق سیاست‌ها و عمل به تدابیر ولی فقیه نه تنها از جنبه سازمانی و سلسله‌مراتبی لازم‌الاجرا است بلکه از جنبه دینی نیز اهمیت ویژه‌ای دارد. همچنین کوتاهی در اجرایی کردن این سیاست‌ها فراتر از مسئولیت دنیوی پیامدهای اخروی خواهد داشت. از این‌رو فرماندهان و مسئولین برای تحقق کامل و اطمینان‌بخش سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه در نیروهای مسلح احساس مسئولیت کرده و آن را یکی از موضوعات اساسی به حساب می‌آورند. روش‌ها و سازوکارهای موجود نیز برای این کار ناکافی به نظر می‌رسد.

اکنون سوال اصلی این است که چه سازوکار و الزامات ابزاری منظم و منسجم برای تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه در نیروهای مسلح ضروری است؟

## پیشینه پژوهش

بررسی و مستندات موجود نشان می‌دهد، در پژوهش‌های داخلی و خارجی موضوع «طراحی نظام تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه در نیروهای مسلح» مورد مطالعه و تدوین قرار نگرفته است. با این حال در زمینه «طراحی نظام»، «تحقق سیاست‌ها»، الگوی پیاده‌سازی منویات و تدابیر» مطالعاتی صورت گرفته است که کم‌وبیش با موضوع تحقیق

مرتبط هستند. اثری با عنوان «فرایند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی و تبدیل فرمان به دستور اجرایی» در این تحقیق نویسنده ضمن بررسی چگونگی طراحی و تبیین الگوی مناسب در ارتش بر مبنای تدابیر فرماندهی کل قوا<sup>۱</sup>، به چستی ابعاد و عوامل، مؤلفه‌ها و شاخص‌های مورد نیاز چنین الگویی نیز پرداخته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد این الگو بر اساس فرمایشات فرماندهی کل قوا<sup>۱</sup> دربرگیرنده ابعاد مختلف فردی، سازمانی و مکتبی می‌باشد (اردلان و همکاران، ۱۳۹۶).

پژوهش دیگری «سازوکارهای تحقق مطالبات امام و رهبری از بسیج دانشجویی» می‌باشد. نویسنده به بررسی و مطالعه شیوه‌ها و سازوکارهای تحقق مطالبات امام خمینی<sup>۲</sup> و مقام معظم رهبری<sup>۳</sup> از بسیج دانشجویی مرتبط با جهان اسلام پرداخته است. در این تحقیق، سیاست‌ها و انتظارات امام خمینی<sup>۲</sup> و مقام معظم رهبری<sup>۳</sup>، امکانات، ظرفیت‌ها و مقدرات بسیج دانشجویی برای تحقق مطالبات، ابزارها و روش‌های تحقق انتظارات و مطالبات دسته‌بندی شده است (ر.ک: سرجامه شورایی، ۱۳۹۲).

پژوهشی تحت عنوان «الگوی اجرای راهبرد در نیروهای مسلح» نحوه دستیابی به الگوی بومی و چگونگی اجرای سیاست و راهبرد، متناسب با مقتضیات نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران را مورد مطالعه قرار داده است. (ر.ک: صالحی، ۱۳۹۱).

طرحی به نام «طراحی الگوی استقرار منویات ولایت در سطح سپاه پاسداران» صورت گرفته است. این موضوع با هدف ایجاد فرصت و فضایی بین بخشی جهت بهبود مستمر امور سیاست‌گذاری، طراحی و استقرار منویات ولایت در سطح سپاه پاسداران انقلاب اسلامی طراحی شده است که نتیجه آن عبارت است از: کادرسازی به‌منظور مطالعه و استخراج سیاست‌ها. گفتمان‌سازی به معنای تبیین و اقتناع. پیاده‌سازی به‌منظور پیگیری اجرا و عملیاتی کردن. الگوسازی در جهت نظارت و ارزیابی (سپاه، ۱۳۹۷).

### رهیافت مفهوم شناسی

مفهوم نظام و نظام‌سازی، گام‌های طراحی و ویژگی‌های طراحی، مرزها و ساختار نظام، مهم‌ترین موضوع در طراحی نظام است که تشریح می‌شود.

## نظام و نظام‌سازی

واژه نظام یا سیستم در مکاتب فلسفی و علمی مختلف، رواج داشته است؛ اما این مکاتب در کاربرد این واژه هر یک اختلافاتی با یکدیگر دارند. قدیمی‌ترین برداشت از سیستم و نظم به‌عنوان رابطه اجزا با کل، به نظم درونی آن نظر دارد و توجهی به محیط پیرامونی آن ندارد. به نظر برخی اندیشمندان، در تعریف سنتی از کل (یعنی، مجموعه‌ای متشکل از اجزا)، مسئله وحدت سیستم به‌مثابه کل و کثرت اجزای آن حل نشده باقی می‌ماند. اما در اندیشه مدرن تغییر مفهوم سیستم، باعث شده نظریه سیستمی نیز از پارادایم فکری کل و اجزاء جدا شود، و نظریه سیستمی با یک پارادایم جدید شکل گیرد (بختیاریان و اکبری، ۱۳۹۳: ۳۷).

در تعاریف نظام یا سیستم از نگاه اندیشمندان می‌توان به تعریف «هال و فاگن<sup>۱</sup>» اشاره کرد: «سیستم، مجموعه‌ای از اجزا و روابط میان آن‌هاست که توسط ویژگی‌هایی معین، به هم وابسته یا مرتبط می‌شوند و این اجزا با محیط‌شان یک کل را تشکیل می‌دهند» (هال و فاگن، ۱۹۶۸: ۸۱).

«استیفن پی رایبیز<sup>۲</sup>» در تعریف نظام می‌گوید: «نظام، عبارت است از اجزای به‌هم‌پیوسته و مرتبط که به نحوی تنظیم گردیده‌اند که یک کل مجزا از تک‌تک اجزای آن ایجاد می‌کنند. ویژگی منحصر به فرد دیدگاه نظام‌مند، نحوه ارتباط اجزاء با خود نظام است. هر نظام با دو نیروی متضاد تفکیک و ادغام شناخته می‌شود. (استیفن پی رایبیز، ۱۳۸۶: ۳۰).»  
«ایکاف<sup>۳</sup>» در تعریف سیستم می‌گوید: «سیستم مجموعه‌ای از دو یا چند عنصر است که سه شرط داشته باشد.

- ۱- هر عنصر سیستم بر رفتار و یا ویژگی‌های کل سیستم، مؤثر است.
- ۲- بین عناصر سیستم از نظر رفتاری و نوع تأثیر بر کل سیستم، وابستگی متقابل وجود دارد.
- ۳- هر زیرمجموعه‌ای از عناصر تشکیل شود، بر رفتار کل سیستم مؤثر است و این تأثیر بستگی به حداقل یک زیرمجموعه دیگر از سیستم دارد» (ایکاف، ۲۰۰۰: ۱۶۶).

---

1. Hall & Fagen

2. Robinz

3. Ackoff.

عبدالرحمن عالم، در بیان مفهوم اصطلاحی نظام ابتدا چند تعریف گوناگون از نظریه‌پردازان در این زمینه ارائه کرده، آنگاه عناصر نهفته در مفهوم نظام را احصاء نموده است. او می‌نویسد:

«نظام یعنی مجموعه عناصر دارای کنش و واکنش، مجموعه هدف‌ها با روابط میان هدف‌ها و میان خواص آن‌ها و هر مجموعه از عناصر که بتواند به نحوی به‌طور متداخل با یکدیگر عمل کند، می‌تواند به‌صورت یک سیستم نگریسته شود» (عالم، ۱۳۸۳: ۱۴۹).

در تمامی تعاریف راجع به نظام، وجوه مشترکی وجود دارد اولاً در همه تعاریف نظام، مجموعه اجزا با یکدیگر در ارتباط‌اند. ثانیاً در یک قالب کل با هدفی مشترک مطرح شده‌اند و این همان هم‌افزایی است که نهایتاً بر عملکرد کلی نظام تأثیر می‌گذارد نکته دیگر اینکه با توجه به تعریف‌هایی که برای نظام آمده می‌توان گفت در نظام همه اجزا در کل، یک واحد را تشکیل می‌دهند، و اجزاء با وجود تفاوت جزئی در وظیفه، اما به لحاظ کارکردی و اهداف به نحوی با یکدیگر ارتباط دارند که واحد جدیدی را بنام نظام تشکیل می‌دهند.

در یک نگاه کلی می‌توان گفت: نظام با سه معیار توصیف می‌شود: یکی اینکه دارای اجزا باشد، دوم اینکه این اجزا با هم سازگار باشند و دیگر اینکه هدف واحدی را دنبال و تأمین کنند. غالباً این سه ویژگی را برای نظام بیان می‌کنند. هر مجموعه‌ای که از این سه ویژگی برخوردار باشد یعنی اجزایش با هم سازگار و هدفی را تأمین کند، نظام است. هر نظامی دارای حد و مرزی است که آن را از محیط یا پیرامونش متمایز و با آن مرتبط می‌سازد.

«مرز نظام، مجموعه‌ای از عناصر سیستم است که علاوه بر عناصر درونی سیستم، عوامل دیگری نیز در تعیین رفتار آن مؤثر هستند؛ در واقع، رفتار عناصر درون هر سیستم تحت تأثیر محدودیت‌هایی است که از سوی همسایگان سیستم (در محیط خارجی) به آن‌ها تحمیل می‌شود. البته عناصر موجود در طول مرزهای سیستم نیز نسبت به محیط خارجی واکنش نشان می‌دهند» (لیکر<sup>۱</sup>، ۱۹۸۷: ۱۰).

همچنین هر نظام از اجزایی به وجود آمده است و هر جزء، ویژگی‌ها و نقش مشخصی دارد. اجزاء و عناصر نظام به شرح زیر است.

۱. درون داد(داده ورودی)

۲. پردازش(فرایند تبدیل)

۳. برون داد(داده خروجی)

۴. بازخورد

۵. محیط و مرزهای سیستم(رضائیان، ۱۳۸۷).

با توجه به آنچه گفته شد، تعریف عملیاتی نظام تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه در نیروهای مسلح عبارت است از: سازوکارهایی که ساختار، کارکردها، اهداف و فرآیندهای مورد نیاز برای پیاده‌سازی و اجرای اثربخشی و کامل سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه در سطح نیروهای مسلح را به صورتی منظم تعریف و تبیین می‌کند.

توضیح اینکه نظام طراحی شده در این تحقیق، مجموعه اقدامات اساسی برای تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه را مشخص می‌کند و برای همسوسازی توجهات مدیران و حداکثرسازی ظرفیت‌ها و قابلیت‌های سازمان، شیوه رسیدن به اهداف و مسیر حرکت به سوی هدف را روشن می‌سازد. "تحقق" در این تحقیق طیفی از اقدامات و فعالیت‌ها را شامل می‌شود که سرآغازی دارد، و با طی مسیر مشخص به انتها می‌رسد تا اهداف پیش‌بینی شده برای تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه بدست آید. این مهم از یک‌سو ناظر به فهم درست و برنامه‌ریزی صحیح و از سوی دیگر ناظر به فراهم کردن الزمات اجرای اطمینان‌بخش تدابیر است.

### چارچوب نظری

#### طراحی نظام(نظام‌سازی)

طراحی نظام طی چهار مرحله عمده انجام می‌شود

۱) طرح‌ریزی و برنامه‌ریزی، این مرحله شامل طرح‌ریزی، سازماندهی، و کنترل عوامل ویژه ایجاد سیستم است. مطالعه اهداف سازمانی و مسائل آن، بررسی مشکلات عملیاتی،

مطالعه منابع و فرصت‌ها، مطالعه و بررسی نارسایی‌های اطلاعاتی و توانایی‌های رایانه‌ای در این مرحله انجام می‌گیرد.

۲) طراحی خام یا مطالعه امکان‌پذیری یا طراحی مفهومی (این مرحله، طراحی راه‌های گوناگون و ابتدائی ایجاد سیستم را در بر می‌گیرد). در این مرحله نیازهای اطلاعاتی (تشخیص خرده سیستم‌های مورد نیاز)، تعیین محدوده کاری که باید انجام گیرد، مطالعه جریان کار و شناسایی مرزهای طبیعی نواحی متمرکز بر مهارت‌های خاص انجام می‌پذیرد.

۳) طراحی تفصیلی (عملیات جزء به جزء ایجاد سیستم، در این مرحله طراحی می‌شوند). تفکیک و تجزیه سازمان، ترسیم شمای عملیاتی (نمودار جریان کار) و ترسیم شمای جریان‌های اطلاعاتی (نمودار جریان اطلاعات)، سیستم‌های در حال انجام کار و نیز تعیین میزان امکان‌پذیری خودکار کردن عملیات برای هر فعالیت از جمله وظایف این مرحله است.

۴) اجرا یا استقرار (نتیجه طراحی، معمولاً به صورت مجموعه‌ای از مختصات ارائه می‌شود. تبدیل این مختصات به سیستم، مرحله اجرا یا استقرار نامیده می‌شود). در این مرحله طراحی نحوه توالی در استقرار، تشخیص کارهای استقرار، ایجاد رابطه بین کارها و خرده کارها، سازماندهی نحوه استقرار و برنامه‌ریزی نحوه تهیه تجهیزات و فراگرد نصب آن‌ها صورت می‌پذیرد (Murduck & Ross, 1983).

از دیدگاه برخی صاحب‌نظران، نظامی که به نحو مطلوب طراحی شده باشد باید دارای ویژگی‌های زیر باشد:

- اهداف مدیریت را برآورده سازد
- با توجه به ملاحظات انسانی تنظیم شود
- عملیات برنامه‌ریزی شده در آن، به موقع و به حد کافی اجرا شوند.
- سامانه‌های مورد نیاز را مشخص کند (Murduck & Ross, 1983).

طراحی نظام (نظام سازی) از دیدگاه امام خمینی علیه السلام و امام خامنه‌ای علیه السلام

«نظام سازی»، طراحی و ایجاد مجموعه‌ای از زیرساخت‌ها، سازوکارها، روندها، ساختارها و نهادها است که طی فرایندی «آرمان‌ها» را سازماندهی و محقق می‌سازد و در



سطوح مختلفی صورت می‌پذیرد. سطح عالی آن طراحی نظام حکومتی (حکومت سازی) است که ارکان اصلی حاکمیت و سازوکارهای کلان مدیریت جامعه را ترسیم می‌کند. سطح میانی آن یعنی طراحی و ایجاد نهادها (نهادسازی) و سطوح پایین تر مربوط به نظام و خرده نظام‌ها در عرصه مدیریت است. از آنجاکه اسلام، منبع تبیین مبانی، اصول، ارزش‌ها و آرمان‌ها و اهداف است، نظام‌سازی در همه این سطوح بر اساس آموزه‌های اسلامی امکان‌پذیر است.

### الف) نظام‌سازی از منظر امام خمینی علیه السلام

نظام‌سازی از دیدگاه امام خمینی علیه السلام در سطح عالی آن یعنی طراحی نظام حکومتی صورت می‌گیرد که اساس کار است. به اجمال می‌توان ادعا کرد اقدامات ایشان برای حل معضلات نظام، تشکیل نهادهای حکومتی و تأکید بر قانون‌گرایی، زمینه‌های لازم را برای شکل‌گیری نظامات در ابعاد مختلف بر پایه اندیشه ولایت فقیه به وجود آورد و دیگر فقها نیز در این مسیر گام‌هایی برداشته‌اند.

حرکت و اقدام امام خمینی علیه السلام در جهت نظام‌سازی حکومت، مسئله‌ای است که عنایت او را به مسئله مطلوبیت حکومت از توجه یک نظریه‌پرداز فراتر می‌برد. در واقع به‌عنوان نظام‌ساز و بانی یک حکومت مطلوب دیده می‌شود و در نظام‌سازی اسلامی به تبعیت از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم به مطلوبیت آن توجهی عمیق دارد.

حکومت جمهوری اسلامی مورد نظر ما از رویه پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و امام علی علیه السلام الهام خواهد گرفت و متکی به آرای عمومی ملت می‌باشد و نیز شکل حکومت با مراجعه به آرای ملت تعیین می‌گردد (موسوی خمینی، ۱۳۸۱، ۳: ۲۷).

پس از طراحی نظام حکومتی بر اساس شرایط و مقتضیات اسلام و جامعه به شکل حکومت می‌رسد و آن را با اتکاء به آرای مردم در قالب و شکل جمهوری اسلامی معرفی می‌کند:

ما خواهان استقرار یک جمهوری اسلامی هستیم و آن حکومتی است متکی به آرای عمومی. شکل نهایی حکومت با توجه به شرایط و مقتضیات کنونی جامعه ما توسط خود مردم تعیین خواهد شد (همان، ۲: ۲۶۰).

محور و بنیان اندیشه و جهان‌نگری امام در نظام‌سازی را توحید و خداباوری تشکیل می‌دهد و لذا به دنبال مطلوبیت حکومت است. بر همین اساس رکن اساسی این مطلوبیت را عدل الهی حاکم بر جهان هستی، مقام خلیفه الهی انسان و اسلامی بودن تشکیل می‌دهند. بدین خاطر می‌فرمایند: ما یک حکومت عدل می‌خواهیم، یک حکومتی می‌خواهیم که منافع مملکت ما خرج خود مملکت بشود (همان، ۴: ۱۳).

در نظام‌سازی، حکومت اسلامی در منظر امام خمینی علیه السلام حکومتی است که هدف آن تحقق اسلام است، قوانین آن قوانین اسلام است زیرا اسلام دارای سیستم و نظام خاص اجتماعی، سیاسی و فرهنگی است. در این باره می‌فرمایند: اسلام... خود دارای سیستم و نظام خاص اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی است که برای تمامی ابعاد و شؤون زندگی فردی و اجتماعی قوانین خاصی دارد و جز آن را برای سعادت جامعه نمی‌پذیرد (همان، ۴: ۱۶۷).

بعد از نظام‌سازی در سطح عالی تحت عنوان جمهوری اسلامی، حضرت امام بر حفظ و استمرار آن تأکید داشته‌اند و به همگان توصیه می‌کردند: آبروی اسلام که مظهر بزرگش الان جمهوری اسلامی است را حفظ کنند. اگر مردم بخواهند جمهوری اسلامی را حفظ کنند باید مواظب باشند که رئیس‌جمهور و وزرا و نمایندگان مجلس انحراف پیدا نکنند از حیث قدرت‌طلبی و مال‌طلبی اگر رئیس‌جمهوری بخواهد قدرتمندی نشان دهد آن روز بدانند علامت این است که شکست بخوریم. لذا خود مردم باید جلوشان را بگیرند (همان، ۱۶: ۳۲).

یکی از ویژگی‌های نظام‌سازی ایجاد نظم بر اساس قانون است. بنابراین از دیدگاه امام علیه السلام حکومت اسلامی حکومت قانون است.

[پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله] هر چه داشت تبع قانون بود، پیغمبر قرآن مجسم بود، پیغمبر قانون مجسم بود. ما یک حکومتی می‌خواهیم که قانون باشد، تبع قانون باشد، نه یک حکومتی که تبع شیطان باشد (همان، ۳: ۱۱۱).

#### ب) نظام‌سازی از منظر امام خامنه‌ای علیه السلام

مقام معظم رهبری علیه السلام بر این اعتقادند که توجه به تمدن‌سازی اسلامی در نظام‌سازی‌ها و قانون‌نویسی‌ها حائز اهمیت است. از این‌رو می‌فرمایند: (...مسئله اصلی شما، چگونگی

نظام‌سازی، قانون‌نویسی و مدیریت کشور و انقلاب‌ها خواهد بود؛ این همان مسئله مهم تمدن‌سازی اسلامی مجدد در عصر جدید است» (بیانات رهبری، ۱۳۹۰/۱۱/۱۴).  
درباره اینکه نظام‌سازی یک امر دفعی و یک‌باره نیست، بلکه یک امر جاری است که به‌صورت دائمی جریان دارد، می‌فرمایند:

نظام‌سازی یک امر دفعی و یک‌باره نیست، معنایش این نیست که ما یک نظامی را بر اساس فقه کشف کردیم و استدلال کردیم و این را گذاشتیم وسط و این تمام شد، نه، این جوری نیست. نظام‌سازی یک امر جاری است، روز‌به‌روز بایستی تکمیل شود. ممکن است یک جایی اشتباه کرده باشیم، اما مهم این است که ما بر اساس این اشتباه، خودمان را تصحیح کنیم، خودمان را اصلاح کنیم، این جزو متمم نظام‌سازی است، نه اینکه گذشته را خراب کنیم. اینکه ما می‌گوییم نظام‌سازی جریان دارد، معنایش این نیست که هر چه را ساختیم و بنا کردیم، خراب کنیم، قانون اساسی مان را خراب کنیم، نظام حکومتی و دولتی مان را ضایع کنیم، نه، آنچه را که ساختیم، حفظ کنیم، نواقصش را برطرف کنیم، آن را تکمیل کنیم. این کار، یک کار لازمی است (همان، ۱۳۹۰/۶/۱۷).

ایشان ضمن تأکید بر حبس نشدن در قالب‌های سازمانی می‌فرمایند:

نه این که من با سازماندهی مخالف باشم؛ نه، بدون سازماندهی، بدون تشکیلات، مدیریت امکان ندارد و کار هم پیش نمی‌رود. نه خیر، بنده معتقد به نظم سازمانی هستم (همان، ۱۳۸۹/۴/۲۰).

درباره اهمیت روش‌ها، آن را در حد ارزش‌ها دانسته و با تأکید بر لزوم نشان دادن ارزش‌ها در روش‌ها، می‌فرمایند:

در اسلام، روش‌ها بسیار مهم‌اند؛ روش‌ها مثل ارزش‌ها هستند. در اسلام همچنانکه ارزش‌ها بسیار اهمیت دارند، روش‌ها هم اهمیت دارند و ارزش‌ها باید در روش‌ها هم خودشان را نشان دهند (همان، ۱۳۷۹/۱۲/۲۶).

مقام معظم رهبری عَلَيْهِ السَّلَامُ با اشاره به جنبه منفی بودن نظام و تشکیلات اداری می‌فرمایند:  
توی این تشکیلات دولتی، توی این ادارات، خیلی انگیزه برای کار هست، آدم می‌بیند. خیلی عناصر مؤمنی هستند اما نوع تشکیلات، سیستم و روش و دستگاه، یک دستگاهی است که از کارایی کم می‌کند (همان، ۱۳۶۲/۲/۳۱).

نظام تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه در نیروهای مسلح - محمد بازگانی (۱۲۶-۹۷) / ۱۰۷

معظم له با تأیید وجود نقص و اشتباه در روش‌ها و عدم کارایی برخی روش‌ها ضمن تأکید بر اصلاح روش‌ها می‌فرمایند: «در روش‌ها اشتباه و نقص وجود دارد. گاهی به مرحله‌ای می‌رسیم که امروز دیگر جواب نمی‌دهد؛ باید مرحله دیگری را شروع کنیم» (همان، ۱۳۸۴/۲/۱۹).

ایشان ضمن حمایت از نوگرایی در روش‌ها، راه تشخیص روش غلط را عدم تغییر اصول در تغییر روش‌ها دانسته و می‌فرمایند:

نوگرایی در روش‌هاست. ممکن است روش‌ها تغییر پیدا کند، اما با تغییر روش‌ها، اصول تغییر نمی‌کند و خودش را آشکار نشان می‌دهد. روشی که به‌عنوان نوگرایی رو می‌آید و انسان می‌بیند اصول گم شده، باید فهمید که آن روش غلط است. تاکتیکی که ما را از استراتژی دور می‌کند پیدا است که غلط است... گاهی بعضی‌ها به‌عنوان این که ما تاکتیک و روش خود را عوض کردیم، اصل راهبرد را دگرگون می‌کنند! باید مراقب باشید این‌طوری نشود. کسانی که این‌گونه عمل می‌کنند، غلط و برخلاف این عمل می‌کنند (همان، ۱۳۸۴/۳/۱۰).

مقام معظم رهبری علیه‌السلام با تأکید بر لزوم سازماندهی و نظام‌سازی می‌فرمایند:

ما، هم از لحاظ علمی، هم از لحاظ فنی، هم از لحاظ خدماتی، هم از لحاظ سازمان‌های گوناگون، سازماندهی و نظام‌سازی در کشور، هنوز کارهای زیادی در پیش داریم که باید انجام دهیم (همان، ۱۳۸۹/۸/۵).

در نگاه مقام معظم رهبری علیه‌السلام نظام‌سازی به‌مثابه تهیه نقشه جامع است که چگونگی

حرکت به سمت تحقق اهداف و رسیدن به وضع مطلوب را به تصویر می‌کشد:

الگو نقشه جامع است، بدون نقشه جامع، دچار حرکت‌های متناقض خواهیم شد؛ نقشه جامع به ما می‌گوید که به کدام طرف، به کدام سمت، برای کدام هدف داریم حرکت می‌کنیم. ترسیم وضع مطلوب و مشخص کردن چگونگی رسیدن از وضع موجود به وضع مطلوب از ضرورت‌های روند ترسیم است (همان، ۱۳۸۹/۹/۱۰).

## روش پژوهش

تحقیق حاضر به لحاظ روشی، از نوع ترکیبی (کیفی و کمی) با رویکرد متوالی اکتشافی بوده که نحوه گردآوری و تحلیل داده‌ها به دو صورت کیفی و کمی به شرح زیر است:

**الف-روش انجام تحقیق کیفی:** تحقیق حاضر بر اساس هدف، تحقیقی کاربردی است و منظور از آن مطالعه در زمینه سازوکارهای تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه در نیروهای مسلح است. روش تحقیق آمیخته و یا به عبارتی ترکیبی از کیفی و کمی است و با گردآوری، تحلیل، و تفسیر داده‌ها به روش کیفی و کمی به انجام می‌رسد؛ البته با توجه به ماهیت تحقیق، برای تدوین نظام تأکید بیشتر بر روش کیفی است و برای اعتباربخشی آن عنداللزوم از روش‌های کمی استفاده شده است.

جامعه آماری شامل فرماندهان، مسئولین ارشد، نیروهای مسلح و حجم نمونه ۱۳ نفر از جامعه است که از طریق روش هدفمند انتخاب شده‌اند. برای جمع‌آوری داده‌ها از مصاحبه نیمه‌ساخت‌مند استفاده شد و با نمونه‌ای از جامعه آماری گفتگوی مستقیم انجام گرفت و با ۱۰ نفر اشباع حاصل گشت ولی برای اطمینان بیشتر این تعداد به ۱۳ نفر افزایش یافت. هدف از مصاحبه، بررسی چهارچوب کلی الگوی طراحی شده برای نظام، عناصر کلیدی و اجزاء آن و نیز نقش‌ها و تعاملات پیش‌بینی شده در الگو بود.

تحلیل نتایج مصاحبه‌ها به روش تحلیل مضمون با استفاده از نرم‌افزار maxqda نسخه ۲۰ انجام شد. استفاده از نمونه‌های هدفمند، گردآوری داده‌های تشریحی، تحلیل متن، ارائه اطلاعات در قالب شکل‌ها و جداول به شیوه کیفی صورت گرفت.

**ب-روش تحقیق کمی:** برای گردآوری داده‌های آماری مورد نیاز در پژوهش از روش میدانی (پیمایشی) استفاده شد. جامعه آماری شامل دو گروه: ۱- اساتید، خبرگان و صاحب‌نظران از نیروهای مسلح ۲- مجریان و دست‌اندرکاران امور تدابیر و فرامین در سازمان‌های نیروهای مسلح است و حجم نمونه در گروه اول ۱۶ نفر و در گروه دوم ۳۰ نفر بوده که از طریق روش منظم (سیستماتیک) انتخاب شدند.

از پرسشنامه برای جمع‌آوری داده‌ها و برای پاسخ‌گویی به گواهی‌های پرسش‌نامه از طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت استفاده شده است.

روایی پرسش‌نامه قبل از اجرای نهایی با بهره‌گیری از نظرت اساتید راهنما و مشاور مورد ارزیابی قرار گرفت. و برای محاسبه پایایی آن، یعنی قابلیت اعتماد پرسشنامه از فرمول آلفای کرانباخ استفاده شد.

نظام تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه در نیروهای مسلح - محمد بازگانی (۱۲۶-۹۷) / ۱۰۹

داده‌های جمع‌آوری شده به وسیله نرم‌افزار spss پس از پردازش مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و اعتبار اطلاعات حاصله از طریق آزمون‌های ناپارامتریک مشخصاً آزمون "یومن ویتنی" سنجیده شد.

برای پایایی پرسشنامه ابتدا آلفای هر یک از سؤالات به صورت مستقل محاسبه شد و در پایان کل سؤال‌ها با هم در نظر گرفته شد. همان‌گونه که در جدول ۲ نشان داده شده است در همه موارد آلفای کرونباخ هم به صورت اولیه (ستون ۱) و هم به صورت استانداردسازی شده (ستون ۲: Cronbach's Alpha Based on Standardized Items) بالای ۰٫۷ است که نشان از پایایی خیلی خوب پرسشنامه دارد.

جدول ۱: پایایی پرسشنامه

Std. Deviation	Variance	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	Cronbach's Alpha	Scale
355%	1262%	85%	85%	نقش آفرینی مراجع مختلف در تحقق سیاست‌ها و تدابیر
405%	1638%	87%	87%	عنوان سازمانی
287%	825%	89%	89%	جایگاه سازمانی
346%	1199%	87%	86%	نقش محورهای هشتگانه
374%	1396%	96%	96%	تاثیرگذاری زیرنظام‌های پیشنهادی
1767%	1264%	89%	89%	زیرنظام‌ها
7.712	59.477	.882	.866	کل

(منبع: یافته‌های پژوهش)

### یافته‌های تحقیق

داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها با استفاده از روش تحلیل مضمون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در ادامه یافته‌های پژوهش تشریح شده است.

#### الف- شناسه‌گذاری توصیفی (شکل‌گیری مضامین پایه)

پس از استخراج حدود ۶۴۱ شناسه، برای نشانه‌گذاری شناسه‌های توصیفی به هر یک از مصاحبه‌ها یک شناسه مصاحبه به عنوان BT1 تا BT13 (منظور مضامین پایه Basic themes

است که از قطعه‌های داده‌متنی تولید شد) داده شده است جدول ۲ نمونه‌ای از شناسه‌های توصیفی استخراج شده از متن مصاحبه‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۲: نمونه شناسه‌های توصیفی استخراج شده از مصاحبه‌ها

سند مصاحبه	فرازهای منتخب	مضامین پایه
BT3	گام دوم، پیشینه پژوهی است درباره این تدبیر مثلاً خانواده در گذشته چه فرمودند این مهم است.	مؤلفه‌های فهم/پیشینه‌شناسی و بررسی انطباقی
BT4	موضوع اساسی و مهم به‌خوبی به سرانجام برسد و یک مدل و الگویی واحد در بیاید تا با یک فرایند اثربخشی و با یک الگوی موفق کار را پیش برد	مؤلفه‌ی کارکرد و اهداف/ دستیابی به الگوی واحد
BT5	اولین کسی که باید نسبت به فرامین احساس مسئولیت بکند فرمانده و رئیس سازمان است چون مخاطب مستقیم فرمان ایشان است لذا فرمانی که می‌گیرد باید اجرا کند	مؤلفه‌های ساختاری/مسئولیت‌پذیری/ تعیین نقش و وظایف
BT6	فرامین به‌طور خام از آن بالا ابلاغ شده این یعنی اینکه تا کارشناسی نشود، و در فرایند قرار نگیرد، اجرا نخواهد شد چون ما با قوانین و مقررات دیگر به تعارض می‌افتیم فرمان باید تجزیه و تحلیل شود	مؤلفه‌های فرآیندی/کارشناسی تخصصی فرامین/ تجزیه و تحلیل

(منبع: یافته‌های پژوهش)

### ب- شناسه‌گذاری تفسیری (تولید مضامین سازمان یافته)

در این مرحله جمعاً ۶۹ شناسه تفسیری شکل گرفت. برای نشانه‌گذاری شناسه‌ها به هر یک از مضامین یک شناسه مضمون از OT1 تا OT۶۹ (منظور از آن مضامین سازمان دهنده Organizing themes است که فراتر از توصیف از ترکیب مضامین پایه شکل گرفت) داده شده است جدول ۳ نمونه‌ای از شناسه‌های مضامین سازمان‌دهی شده بر اساس مضامین پایه حول محور "فهم فرامین" در ستون سوم را نشان می‌دهد.

جدول ۳: شناسه‌گذاری مضامین سازمان یافته حول محور فهم فرامین

سند مصاحبه	مضامین پایه / توصیفی	مضامین سازمان یافته / تفسیری	شناسه
BT1 BT2 BT3 BT4	مخاطب شناسی	گونه شناسی فرامین (6)	OT21
	اهمیت گونه شناسی فرامین		
	تقسیم‌بندی و دسته‌بندی تدابیر و فرامین		
	پیوستگی بین فرامین		

		پیش‌بینی هرگونه در مسیر خودش	BT6
OT22	نگاه منظومه‌ای (7)	مهندسی معقول و یک تنظیم منظومه‌ای	BT1 BT2 BT7 BT8 BT10
		به گذشته فرمایشات رجوع کردن و کنارهم دیدن آن‌ها	
		نگاه منظومه‌ای داشتن	
		همه ابعاد را دیدن	
		نگاه راهبردی به فرامین مبتنی بر یک الگوی علمی	
		منشور کردن فرمایشات باید موضوعات را در کنار هم قرار داد و یکجا دید	

(منبع: یافته‌های پژوهش)

### ج- شناسه‌گذاری مضامین فراگیر (یکپارچه‌سازی)

در این مرحله جمعاً ۸ مضمون فراگیر شناسایی و شناسه‌گذاری شدند، نمونه این نوع شناسه‌گذاری در جدول ۴ آورده شده است. طبق جدول، در انتهای بررسی و مقایسه مضامین با یکدیگر، ۸ مقوله شکل گرفت. برای نشانه‌گذاری شناسه‌ها به هر یک از مضامین یکپارچه یک شناسه مضمون از GT1 تا GT8 (منظور از آن مضامین فراگیر Global themes است که از ادغام مضامین سازمان دهنده شکل گرفت) داده شده است.

جدول ۴: یکپارچه‌سازی مضامین فراگیر

ردیف	مضامین سازمان‌یافته	مضامین فراگیر	شناسه
1	نگاه منظومه‌ای (۷)	فهم (۹۲)	GT3
2	گونه شناسی فرامین (۶)		
3	گفتمان سازی (۶)		
4	همگرایی در استنباط فرامین (۸)		
5	مفاهمه مشترک و فهم درست فرامین (۱۴)		
6	هم‌اندیشی خبرگانی (۸)		
7	پیشینه شناسی و بررسی انطباقی (۱۲)		
8	استفساریه (۸)		
9	شفاف‌سازی و تبیین فرامین (۱۵)		
10	تنقیح فرامین (۸)		
11	سازوکار منسجم تبیین تفسیر و فهم فرامین (۲)	کارکرد و	GT4
12	دستیابی به الگوی یکپارچه و واحد (۵)	اهداف (۲۶)	

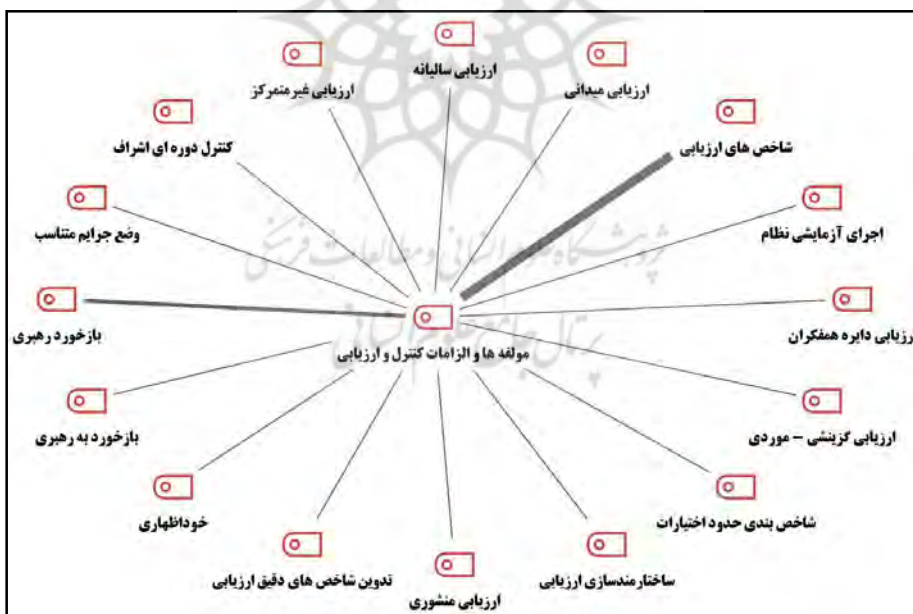


	تولید منشور موضوعی فرامین (۳)	13
	اقتناع‌سازی فرماندهان (۱)	14
	تأمین شرایط مطلوب اجرای فرامین (۴)	15
	اولویت‌گذاری (۵)	16
	ارتقای سطح اطمینان بخشی ارزیابی و کنترل (۲)	17
	نگرش یکپارچه به فرامین (۲)	18
	پاسخگویی دقیق به ف. م. ک. ق. (۱)	19
	اقدام بهنگام و سریع (۱)	20

(منبع: یافته‌های پژوهش)

#### د- تجزیه و تحلیل یافته‌ها

در این مرحله یافته‌های تحقیق حول محور "نظام تحقق" مورد بررسی قرار می‌گیرد. نظام تحقق که مبنای تحقیق را تشکیل می‌دهد، بر اساس داده‌های تحقیق ۸ مضمون فراگیر و یکپارچه به وجود آورد که برای نمونه یکی از مضامین به صورت خوشه‌ای در شکل ۳ نشان داده شده است



شکل ۲: نمونه خوشه‌ای الگوی مؤلفه‌های کنترل نظام تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه

(منبع: یافته‌های پژوهش)

همان‌گونه که در نمونه الگوی بالا مشخص است، یافته‌های تحقیق، ۸ مضمون یکپارچه را برای تدوین نظام تحقق به تصویر کشیده و هرکدام دارای مختصات خاص خود است که به‌طور جداگانه و تفصیلی به تحلیل آن‌ها پرداخته شد. در این قسمت هرکدام از این ۸ مضمون با استفاده از داده‌های تحقیق مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد:

**قوت‌ها و فرصت‌ها:** اولین گام در تولید محتوا برای تدوین تدابیر ولی فقیه، ارائه تصویر روشن و شفاف از سوی مشارکت‌کنندگان در مورد وجود ظرفیت‌ها، قوت‌ها و فرصت‌ها است. این تصویر کامل از ترسیم وضعیت موجود در خصوص قوت‌ها نقطه آغاز رسیدن به اطلاعات لازم برای طراحی نظام در ذهن محقق را شکل می‌دهد.

**ضعف‌ها و تهدیدات:** شناخت ضعف‌ها نقطه امید است تا با تلاش هوشیارانه قدم‌های مثبت برای تحقق تدابیر و سیاست‌ها از سوی سازمان‌ها و نیروها برداشته شود.

**فهم و ادراک:** داده‌های تحقیق بیانگر آن است که فهم درست و استنباط صحیح اساس و پایه کار است. این داده بر اهمیت توان افراد برای فهم و درک تأکید دارد از این‌رو افراد خبره و هیئت‌اندیشه‌ورزی را برای فهم درست تدابیر و سیاست‌ها پیشنهاد می‌کند.

**کارکرد و اهداف:** داده‌های تحقیق بیانگر آن است که برای نظام تحقق تدابیر، کارکرد و اهداف روشن متصور است. از جمله آن‌ها دستیابی به الگوی یکپارچه‌ای است که می‌تواند زمینه پاسخ‌گویی مناسب برای کسب عملکرد موفق باشد و اولویت در برنامه‌ها را به‌طور آشکار معین سازد.

**ساختار:** باوجود توجه کافی به ساختارهای رسمی موجود به مواردی از قبیل ارتباطات، مقررات، برنامه‌ها، سلسله‌مراتب‌ها، نقش‌ها و وظایف، الزامات بومی سازمانی، مسئولیت‌پذیری و نقش‌های هماهنگ‌کننده و امثال این‌ها تأکید می‌شود.

**فرآیند:** داده‌های تحقیق در این زمینه بر اهمیت کار و اقدامات به‌صورت فرآیندی تأکید دارد. بر اساس داده‌ها، سازمان‌ها می‌توانند با استفاده از اهداف برنامه‌ای که برای تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه وجود دارد، فرآیندهای خود را تقویت و همسو کنند تا پیش‌بینی پیش‌نیازهای مربوط به تحقق فرامین که بیشترین حجم داده را هم به خود اختصاص داده است به‌خوبی انجام گیرد.

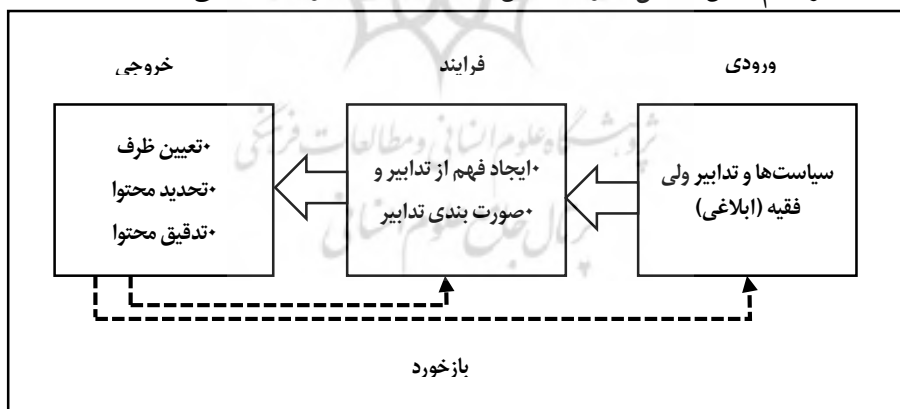
اجرا: داده‌های تحقیق در مؤلفه‌های اجرا و پیاده‌سازی، نیروی انسانی متخصص و متعهد، آموزش و توانمندسازی و نیز تسهیل‌گری برای افزایش ظرفیت منابع را پیشنهاد می‌کنند.

کنترل اثربخشی نظام: مضامین تحقیق مربوط به کنترل اثربخشی نظام، منطق ارزیابی و کنترل دوره‌ای را مشخص می‌کنند. آن‌ها ارزیابی‌ها را سالیانه و نظام‌مند تعیین می‌کنند که منطقی قابل مدیریت و قابل درک بوده و متشکل از اهداف مرتبط در هر مضمون هستند. قدم بعدی گزارش‌هایی موضوعی و بررسی‌های میدانی برای اثربخش نمودن نظام پیشنهاد شده است.

تعامل متقابل مؤلفه‌های نظام تحقق با یکدیگر: مؤلفه‌های این نظام در ارتباط تنگاتنگ با یکدیگر در سطح بالایی از تعهد و احساس، این اطمینان را می‌دهند که سازمان‌ها در یک نظام تعریف‌شده قرار گیرند، کارکرد، ساختار، فرآیند، عملیات، خروجی‌ها و کنترل اثربخش را برای تحقق سیاست‌های ولی فقیه ارتقاء بخشند.

### زیرنظام‌های نظام تحقق سیاست‌ها و تدابیر

۱. زیر نظام تبیین: شکل ۳ فرایند تبیین سیاست‌ها و تدابیر را نشان می‌دهد.



شکل ۳: فرایند پردازش زیر نظام تبیین

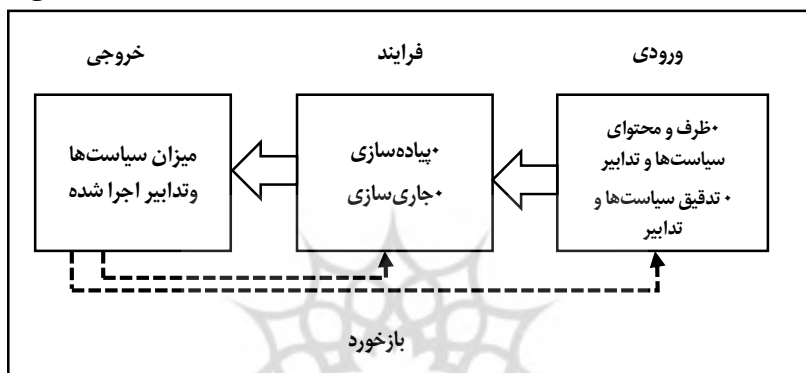
(منبع: یافته‌های پژوهش)

صورت‌بندی؛ به معنای واقعه کلمه یعنی دسته‌بندی، و مقوله‌بندی است که در اینجا منظور از آن دو چیز است. اول استخراج سیاست‌ها و تدابیر یعنی تعریف یا بیان روشن و

دقیق از خواسته‌ها و انتظارات ولی فقیه، دوم تدقیق تدابیر یعنی تقسیم‌بندی، قالب‌بندی و دسته‌بندی تدابیر.

فهم و درک درست از سیاست‌ها و تدابیر، سازمان‌ها را قادر می‌سازد تا به اهداف تعیین شده در مسیر تحقق دست یابند.

۲. زیرنظام استقرار: همان‌گونه که در شکل ۴ نشان داده شده است زیرنظام استقرار نحوه پیاده‌سازی و جاری‌سازی سیاست‌ها و تدابیر را به حلقه‌های اطمینان برای تحقق آماده می‌سازد.

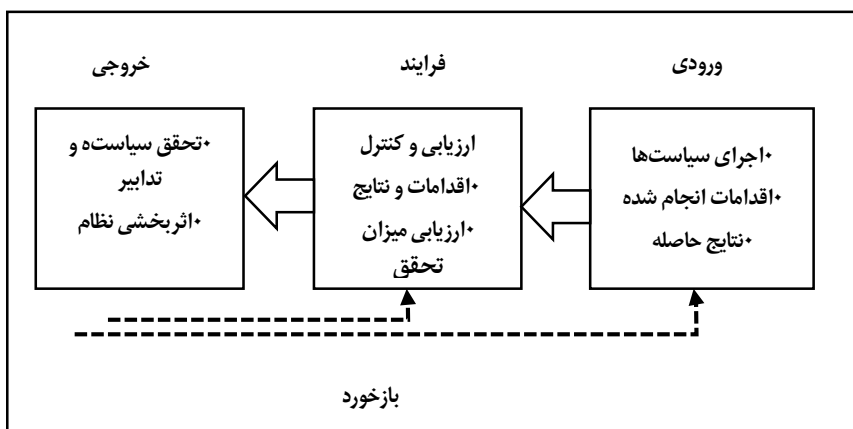


شکل ۴: فرایند پردازش زیر نظام استقرار

(منبع: یافته‌های پژوهش)

پیاده‌سازی؛ شامل گفتمان‌سازی و برنامه‌ریزی است و جاری‌سازی شامل تأمین الزامات، اجرا و عملیاتی کردن است.

۳. زیرنظام کنترل اثربخشی نظام تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه: شکل ۵ فرایند طراحی شده برای زیرنظام کنترل اثربخشی نظام را نشان می‌دهد و نحوه پایش و سنجش اقدامات برای تحقق و نیز ارتقاء اثربخشی نظام را بیان می‌کند.



شکل ۵: فرایند پردازش زیر نظام کنترل

(منبع: یافته‌های پژوهش)

کنترل اقدامات: برای جلوگیری از انحرافات و خطاهای احتمالی و زمینه‌سازی برای داوری‌های درست و ارزیابی اقدامات کمک می‌کند برای ارتقاء اثربخشی و کارآمدی نظام از طریق درک صحیح و سطح رقابتی سازمان‌ها و ایجاد بازخوردهای اطمینان‌بخش از تحقق.

### تحلیل و اعتبار بخشی داده‌های کمی

#### الف- محورهای هشتگانه استنتاج شده از مصاحبه‌ها

در بررسی و تجزیه و تحلیل یافته‌های حاصل از مصاحبه‌های پژوهش، با شکل‌گیری مضامین پایه و سازمان و تجزیه و تحلیل آن‌ها، هشت مفهوم کلیدی و محوری در سطح بالاتر در راستای اهداف پژوهش به‌عنوان مضامین فراگیر دسته‌بندی شدند. که نتایج ارزیابی در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵: فراوانی میزان نقش « مؤلفه‌های ۸ گانه » در تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه

مؤلفه	طیف	فراوانی نسبی	درصد نسبی	درصد تراکمی	شرح
فهم	خیلی زیاد	40	۸۶	۸۶	اکثر قریب به اتفاق
	زیاد	۳	۷	۹۳	پاسخ‌دهنده‌ها «فهم و درک
	تاحدودی	۲	۵	۹۸	درست» فرامین ولی فقیه را از
	کم	۰	۰	۹۸	الزامات محوری تحقق
	خیلی کم	۰	۰	۹۸	سیاست‌ها و تدابیر دانسته و

نظام تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه در نیروهای مسلح - محمد بازرگانی (۹۷-۱۲۶) / ۱۱۷

مؤلفه‌های مربوطه را به‌طور قاطع تأیید نموده‌اند	۱۰۰	۲	۱	بی پاسخ	
		۱۰۰	۴۶	جمع	
۹۳٪ پاسخ‌دهنده‌ها نقش «اهداف و کارکردها» را در تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه خیلی زیاد و زیاد و مابقی (۷٪) نیز تاحدودی ضروری و مؤثر دانسته‌اند	۶۶	۶۶	۳۰	خیلی زیاد	اهداف و کارکرد
	۹۱	۲۷	۱۲	زیاد	
	۹۸	۷	۳	تاحدودی	
	۹۸	۰	۰	کم	
	۹۸	۰	۰	خیلی کم	
	۱۰۰	۲	۱	بی پاسخ	
			۱۰۰	۴۶	
۹۱٪ پاسخ‌دهنده‌ها مؤلفه‌های «ساختاری» مورد تأکید گروه مصاحبه‌شونده را در تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه خیلی زیاد و زیاد و مابقی (۹٪) نیز تاحدودی ضروری و مؤثر دانسته‌اند. جدول شماره ۹ فراوانی نقش «ساختار» در تحقق سیاست‌ها را نشان می‌دهد	۶۶	۶۶	۳۰	خیلی زیاد	ساختار
	۸۹	۲۳	۱۱	زیاد	
	۹۸	۹	۴	تاحدودی	
	۹۸	۰	۰	کم	
	۹۸	۰	۰	خیلی کم	
	۱۰۰	۲	۱	بی پاسخ	
			۱۰۰	۴۶	
پاسخ‌دهنده‌ها به‌طور قاطع با ۹۳٪ انتخاب گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد بر نقش مؤثر مؤلفه‌های مربوط به «فرایند» در تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه خیلی زیاد و زیاد تأکید کرده‌اند.	۶۹	۶۹	۳۲	خیلی زیاد	فرایند
	۹۱	۲۲	۱۰	زیاد	
	۹۸	۷	۳	تاحدودی	
	۹۸	۰	۰	کم	
	۹۸	۰	۰	خیلی کم	
	۱۰۰	۲	۱	بی پاسخ	
			۱۰۰	۴۶	
۸۸٪ پاسخ‌دهنده‌ها با انتخاب گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد بر نقش مؤثر مؤلفه‌های مربوط به «لازمه‌های اجرا» که از مصاحبه‌ها استخراج گردیده است در تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه تأکید کرده‌اند	۶۰	۶۰	۲۸	خیلی زیاد	لازمه‌های اجرا
	۸۷	۲۷	۱۲	زیاد	
	۹۸	۱۱	۵	تاحدودی	
	۹۸	۰	۰	کم	
	۹۸	۰	۰	خیلی کم	
	۱۰۰	۲	۱	بی پاسخ	
			۱۰۰	۴۶	

کنترل اثربخشی	خیلی زیاد	۳۲	۶۹	۶۹	مؤلفه‌های مربوط به «کنترل
	زیاد	۱۰	۲۲	۹۱	اثربخش» مورد تأیید ۹۱%
	تاحدودی	۴	۹	۱۰۰	پاسخ‌دهنده‌ها با انتخاب
	کم	۰	۰	۱۰۰	گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد و
	خیلی کم	۰	۰	۱۰۰	نقش آن‌ها را در تحقق
	بی پاسخ	۰	۰	۱۰۰	سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه،
	جمع	۴۶	۱۰۰		مؤثر دانسته‌اند.
قوت‌ها	خیلی زیاد	۳۱	۶۷	۶۷	۹۱٪ پاسخ‌دهنده‌ها با انتخاب
	زیاد	۹	۱۹	۸۶	گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد
	تاحدودی	۴	۹	۹۵	مؤلفه‌های «قوت‌های نظام
	کم	۰	۰	۹۵	تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی
	خیلی کم	۰	۰	۹۵	فقیه « که از مصاحبه‌ها
	بی پاسخ	۲	۵	۱۰۰	استخراج گردیده است را تأیید
	جمع	۴۶	۱۰۰		نموده‌اند.
ضعف‌ها	خیلی زیاد	۲۶	۵۶	۵۶	۹۳٪ پاسخ‌دهنده‌ها با انتخاب
	زیاد	۱۶	۳۵	۹۱	گزینه‌های خیلی زیاد و زیاد
	تاحدودی	۳	۷	۹۸	مؤلفه‌های «ضعف‌های نظام
	کم	۰	۰	۹۸	تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی
	خیلی کم	۰	۰	۹۸	فقیه « که از مصاحبه‌ها
	بی پاسخ	۱	۲	۱۰۰	استخراج گردیده است را تأیید
	جمع	۴۶	۱۰۰		نموده‌اند

(منبع: یافته‌های پژوهش)

به طوری که از نتایج آزمون یو-من - ویتنی در جدول ۶ که مقدار احتمال (sig) در همه موارد صفر است اثبات می‌شود با اطمینان ۹۹٪ می‌توان گفت بین نظرات دو گروه (صاحب‌نظران و مجریان) تفاوت معناداری وجود ندارد و نتیجه می‌گیریم همه محورهای هشتگانه همان‌گونه که از نتایج مصاحبه‌ها استنتاج شده است مورد تأیید قرار گرفته است.

جدول ۶: نتایج آزمون داده‌های مربوط مفاهیم کلیدی نظام تحقق

ضعف‌ها	قوت‌ها	کنترل اثربخش	لازمه‌های اجرا	فرایند	ساختار	اهداف و کارکردها	فهم و درک درست	
223	238	229	214	236	246	235	217	Mann- Whitney U
0	0	0	-1/017	0	0	0	-1	Z
0	0	0	0	0	0	0	۰/۰۰	Asymp. Sig. (2- tailed)

(منبع: یافته‌های پژوهش)

نتایج استنباط شده از طریق آمارهای توصیفی جدول ۷ رتبه هریک از محورها را در ستون میانگین که به صورت رتبه‌ای تنظیم شده است نشان می‌دهد. ضمناً انحراف معیار در همه محورها کمتر از یک است و تمرکز داده‌ها را در شاخص میانگین که بالای ۴ یعنی بین زیاد و خیلی زیاد است ثابت می‌کند.

جدول ۷: آماره‌های توصیفی محوره‌های هشتم

آماره‌های توصیفی					
Std. Deviation	Mean	Maximum	Minimum	N	محور
0/475	4/84	5	3	45	فهم و درک درست
0/609	4/64	5	3	45	فرایند
0/655	4/61	5	3	44	قوت‌ها
0/649	4/61	5	3	46	کنترل اثربخش
0/618	4/60	5	3	45	اهداف و کارکردها
0/657	4/58	5	3	45	ساختار
0/695	4/51	5	3	45	لازمه‌های اجرا
0/626	4/51	5	3	45	ضعف‌ها

(منبع: یافته‌های پژوهش)



ب- میزان تأثیرگذاری زیرنظام‌های پیشنهادی در تحقق تدابیر از نظر پاسخ‌دهنده‌ها

۱- زیر نظام تبیین

فراوانی مربوط به اجزاء زیرنظام تبیین در جدول ۸ نشان داده شده است.

جدول ۸: فراوانی اعتبارسنجی زیرنظام تبیین

خروجی			پدرازش			ورودی			
درصد تراکمی	درصد نسبی	فراوانی	درصد تراکمی	درصد نسبی	فراوانی	درصد تراکمی	درصد نسبی	فراوانی	
73	73	33	77	77	35	71	71	32	خیلی زیاد
100	27	12	100	23	10	100	29	13	زیاد
0	0	0	0	0	0	0	0	0	تاحدودی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	کم
0	0	0	0	0	0	0	0	0	خیلی کم
-	100	45	-	100	45	-	100	45	جمع

(منبع: یافته‌های پژوهش)

بر اساس نتایج آزمون یو من- ویتنی که در جدول ۹ آمده است و نظر به این که مقدار احتمال (sig) در همه موارد صفر است، با اطمینان ۹۹٪ یکسان بودن نظرات ارائه شده در تأیید اعتبار داده‌های مربوط به زیر نظام تبیین ثابت شده است.

جدول ۹: نتیجه آزمون زیرنظام تبیین

Test Statistics			
خروجی	پدرازش	ورودی	
205	209	216	Mann-Whitney U
-1	-1	-1/070	Z
0	0	0	Asymp. Sig. (2-tailed)
NPAR TESTS /M-W= QB41 QB42 QB43 BY g(1 2) MISSING ANALYSIS			

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۲- زیر نظام استقرار

فراوانی اجزاء زیرنظام استقرار در جدول ۱۰ نشان داده شده است:

جدول ۱۰: فراوانی اعتبارسنجی زیرنظام استقرار

خروجی			پردازش			ورودی			
درصد تراکمی	درصد نسبی	فراوانی	درصد تراکمی	درصد نسبی	فراوانی	درصد تراکمی	درصد نسبی	فراوانی	
66	66	30	68	68	31	66	66	30	خیلی زیاد
100	34	15	100	32	14	100	34	15	زیاد
0	0	0	0	0	0	0	0	0	تاحدودی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	کم
0	0	0	0	0	0	0	0	0	خیلی کم
-	100	45	-	100	45	-	100	45	جمع

(منبع: یافته‌های پژوهش)

بر اساس نتایج آزمون که در جدول ۱۱ آمده است، با توجه به صفر بودن مقدار احتمال (sig) در همه موارد، با اطمینان ۹۹٪ می‌توان گفت تفاوتی در نظرات ارائه شده در تأیید اعتبار داده‌های مربوط به زیرنظام استقرار وجود ندارد:

جدول ۱۱: نتیجه آزمون زیرنظام استقرار

Test Statistics			
خروجی	پردازش	ورودی	
238	253	238	Mann-Whitney U
0	0	0	Z
0	1	0	Asymp. Sig. (2-tailed)

(منبع: یافته‌های پژوهش)

### ۳- زیرنظام پایش اثربخشی

به طوری که در جدول ۱۲ مشاهده می‌شود، پاسخ همه خبرگان به هر سه جزء این زیرنظام نیز گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد بوده و گزینه‌های تاحدودی، کم و خیلی کم جزء انتخاب آن‌ها نبوده است.

جدول ۱۲: فراوانی اعتبارسنجی زیرنظام پایش اثربخشی

خروجی			پردازش			ورودی			
درصد تراکمی	درصد نسبی	فراوانی	درصد تراکمی	درصد نسبی	فراوانی	درصد تراکمی	درصد نسبی	فراوانی	
77	77	35	70	70	32	68	68	31	خیلی زیاد
100	23	10	100	30	13	100	32	14	زیاد
0	0	0	0	0	0	0	0	0	تاحدودی
0	0	0	0	0	0	0	0	0	کم
0	0	0	0	0	0	0	0	0	خیلی کم
-	100	45	-	100	45	-	100	45	جمع

(منبع: یافته‌های پژوهش)

بر اساس نتایج آزمون یو من- ویتنی به شرح جدول ۱۳ که مقدار احتمال (sig) در همه موارد صفر است، با اطمینان ۹۹٪ می‌توان گفت تفاوتی در نظرات ارائه شده در تأیید اعتبار داده‌های مربوط به زیر نظام پایش اثربخشی وجود ندارد:

جدول ۱۳: نتیجه آزمون زیرنظام پایش اثربخشی

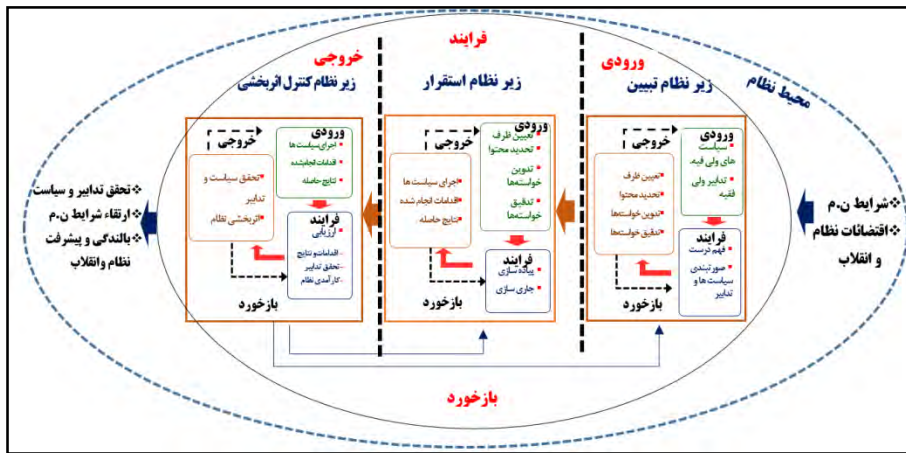
Test Statistics			
خروجی	پردازش	ورودی	
۲۵۰	۲۲۴	۲۲۷	Mann-Whitney U
۰/۰۷۹	۰	۰	Z
۰	۰	۰	Asymp. Sig. (2-tailed)

(منبع: یافته‌های پژوهش)

با توجه به یافته‌های تشریح شده در جداول، فراوانی و نتایج آزمون‌ها، ارزیابی همه پاسخ‌دهندگان به هر سه زیرنظام و اجزاء آن کاملاً موافق بوده است، به گونه‌ای که هیچ‌کدام از آنان سایر گزینه‌ها (تاحدودی، کم و خیلی کم) را انتخاب نکرده‌اند. از این رو زیرنظام‌های پیشنهادی نظام تحقق مورد تأیید کامل و قاطع همه پاسخ‌دهنده‌ها قرار گرفته است.

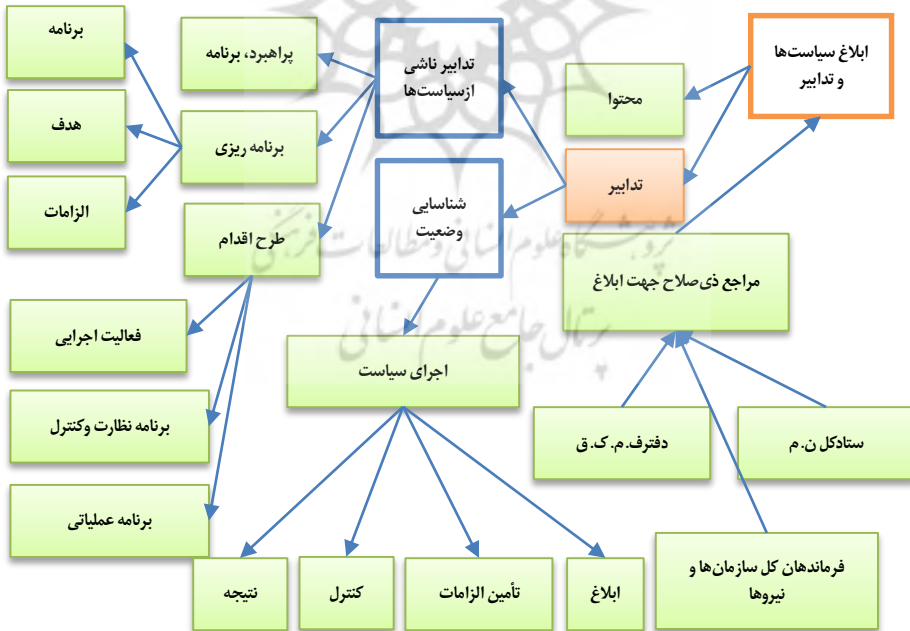
### نظام تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه

با توجه به فعالیت‌های بیان شده که بر اساس ادبیات موجود، مصاحبه‌ها، تجربه‌هایی که از مجریان به دست آمده است و نیز نتایج اعتباربخشی حاصل از اجرای پرسشنامه، نظام تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه به صورت زیر (شکل ۶) نهایی شد.



شکل ۶: چارچوب کلی نظام تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه (منبع: یافته‌های پژوهش)

بر اساس چارچوب کلی نظام، نقشه راه پیاده‌سازی سیاست‌ها و تدابیر، انجام عملیاتی کردن برنامه‌ها و چگونگی تقسیم وظایف و نقش‌ها طی فرایندی صورت می‌گیرد که در شکل ۸ نشان داده شده است.



شکل ۷: فرایند اجرا و عملیاتی کردن سیاست‌ها و تدابیر (منبع: یافته‌های پژوهش)

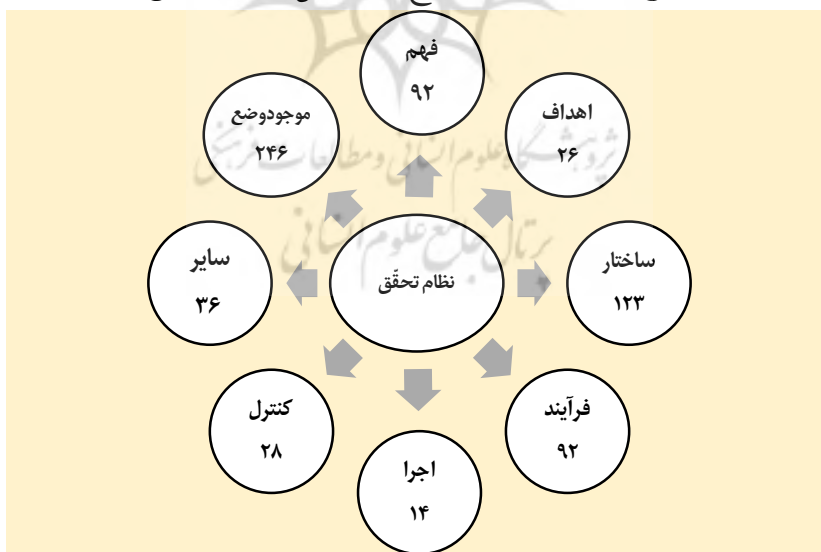
## نتیجه

بر اساس مبانی نظری و استفاده از پیشینه‌ها و نیز یافته‌های حاصل از تحلیل و بررسی داده‌ها، نظام تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه طراحی و تدوین گردید.

- عمده کارکردها و فعالیت‌های مورد انتظار از نظام مزبور به شرح زیر است:
- پیشینه‌شناسی، استخراج سوابق و دستیابی به فهم درست از ماهیت و محتوای سیاست‌ها و تدابیر؛
- اولویت‌بندی، دسته‌بندی، مقوله‌بندی و محوربندی تدابیر و سیاست‌ها؛
- صورت‌بندی و تعیین مسائل و موضوعات اساسی و کلیدی؛
- تبدیل مفاهیم ذهنی و الگوهای نظری به الگوی عملیاتی (نظام‌سازی عملیاتی)؛
- بازخوردگیری و اصلاح نظام در جهت افزایش اثربخشی و کارآمدی؛
- گفتمان‌سازی در جهت اقناع مخاطبان نسبت به کارآمد بودن نظام در اجرای سیاست‌ها و تدابیر.

به‌طورکلی نتیجه این پژوهش بر اساس یافته‌های تحقیق در خصوص نظام تحقق

سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه در نیروهای مسلح را در شکل ۸ مشاهده می‌کنید



شکل ۸: نتایج مولفه‌های تحقیق

(منبع: یافته‌های پژوهش)

نظام تحقق سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه در نیروهای مسلح - محمد بازگانی (۱۲۶-۹۷) / ۱۲۵

در صورت اجرای صحیح نظام تحقق و زیرنظام‌های آن در سازمان‌ها و نیروها، نتایج و دستاوردهایی به شرح زیر متصور است:

۱. افزایش توان فهم درست و استنباط صحیح از سیاست‌ها و تدابیر ولی فقیه؛
۲. تقویت و تثبیت فرایند صحیح سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و هدف‌گذاری؛
۳. مدیریت بهتر امور مربوط به سیاست‌ها و تصمیم‌گیری دقیق نقش‌آفرینان برای تحقق آن‌ها؛
۴. افزایش توانمندی‌ها و قوت‌ها و کاهش نقاط ضعف و آسیب‌ها؛
۵. استفاده بهینه از امکانات و منابع به‌ویژه منابع انسانی سازمان؛
۶. ارتقای توان دستیابی هر سازمان به تحقق سیاست‌ها و تدابیر و در نتیجه ارتقای اثربخشی؛
۷. تقویت و تداوم حرکت تعالی‌بخش و انقلاب‌آفرین برای نوشوندگی و بالندگی و پیشرفت نیروهای مسلح.

#### کتابنامه

اردلان، امید، الوانی، سیدمهدی، و شهلائی، ناصر (۱۳۹۵). طراحی و تبیین الگوی مناسب نوآوری در ارتش بر مبنای تدابیر فرمانده کل قوا علیه السلام. مدیریت نوآوری، ۵(۴)، ۱۰۱-۱۲۴.

استیفن پی، رایبیز (۱۳۸۶). تئوری سازمان / ساختار و طرح سازمانی. (سید مهدی الوانی و حسن دانایی فرد، مترجمان). تهران، انتشارات صفار اشراقی.

امام خمینی، سیدروح‌الله (۱۳۸۱). صحیفه امام. تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

بختیاریان، مریم، و اکبری، مجید (۱۳۹۳). تاملاتی بر سه موج متفاوت از نظریه سیستم‌های اجتماعی. فلسفه تحلیلی، ۱۰(۲۵)، ۳۵-۵۴.

بیانات آیت الله خامنه‌ای، دسترسی در : <https://www.khamenei.ir>

سپاه پاسداران انقلاب اسلامی (۱۳۹۷). طراحی الگوی استقرار منویات ولایت در سطح سپاه پاسداران. تهران، مرکز انتشارات سپاه پاسداران.

سرجامه شورایی، نریمان (۱۳۹۲). سازوکارهای تحقق مطالبات و انتظارات امام خمینی و مقام معظم رهبری از بسیج دانشجویی مرتبط با جهان اسلام (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام.

صالح، اصغر (۱۳۹۱). الگوی اجرای راهبرد در نیروهای مسلح (پایان نامه دکتری). دانشگاه

عالی دفاع ملی.

عالم، عبدالرحمن (۱۳۸۳). بنیان‌های علم سیاست. تهران: نشر نی.

Ackoff, R. L (2000). *From mechanistic to social systemic thinking*. Cambridge, Pegasus Communications Inc.

Hall, A. D.; & Fagen, R. E. (1968). Definition of System. In *Systems Research for Behavioral Science* (pp. 18-28). Routledge.

Licker, Paul Steven. (1987). *Fundamentals of Systems Analysis with Application Design*. Boyd & Fraser.

Murdick, Robert G. & Joen E. Ross (1983). *Information Systems for Modern Management*, New Delhi: Prentice-Hall of India.

